

15. MAJ KRAJEVNI PRAZNIK V POLHOVEM GRADCU

Živ spomin na Polhograjske graščake

Pograjci smo krajevni praznik določili v spomin na 12. maj 1942, ko so italijanski fašistični okupatorji na Sovovem griču ustrelili 14 domačinov.

Letos bo praznovanje v nedeljo, 15. maja povezano z ohranjanjem naše naravne in kulturne dediščine. Na grajskem kompleksu, ki je proglašen za kulturni spomenik, bodo trije pomembni dogodki. Ob 11. uri dopoldne bo v obnovljeni nekdanji glorijski kapeli na Starem trgu odprt Krajevni muzej. Ob 13. uri bo ob vznožju Polhograjske gore pri obnovljenem Blagajevem spomeniku krajša slovesnost ob njegovi 150 letnici vseh zlasti botanikom in ljubiteljem naše »blagajevke« – »blagajane« – Daphne Blagayane. Osrednja prireditev bo v grajskem parku ob 14. uri, potem bodo muzikantje igrali za ples, pograjski gasilci pa poskrbeli za lačne in žejne udeležence.

Polhograjska zgodovina

Na prvi rod polhograjskih gospodov nas spominja le Stari grad za vzpetino nad vasjo. Imel je štiri stolpce in grb, s povešenim samostrelom s puščico na tetivi. Vklasan je na dvoriščni strani Neptunovega vodnjaka in oblikovan na glavnem oltarju Petrove cerkve v Dvoru.

Mark Anton Kunstelj, je pripadal drugemu rodu. V 17. stoletju je obnovil grajsko kapelo v novem gradu, Neptunov vodnjak in angleški stolp z uro. Kljub kmečkemu poreklu se s svojimi podložnimi kmeti ni najbolje razumel zaradi prevelike tlake. Imel pa je izreden občutek za umetnost.

Grof Blagay

Grof Richard Ursini Blagay, rojen 1786 na gradu Boštanj pri Grosuplju je tretja znamenita oseba našega predela. Z njim se je poročila Antonija, najmlajša hči zadnjega moškega potomca drugega rodu Polhograjskih gospodov.

Grof Blagay je 50 let upravljal obsežna posestva od Polhovega gradca po dolini Velike in Male Božne do Črnega vrha. Bil je eden redkih zastopnikov domačega plemstva, ki so v 19. stoletju delovali v prid naroda. Bil je pospeševatelj kmetijstva in

obrtni, prijatelj našega slovenskega jezika. Vrtnico, bogastvo grajskega vrta, je skušal porabiti za pridobivanje rožnega olja. Še vedno je ohranjena posoda za kuhanje olja in bo razstavljena v muzeju. Dal je urediti strugo Božne od vasi Pristava navzdol do sotočja z Malo vodo in ta teče še danes. S tem so kmetje na ravninskem delu pridobili tudi več obdelovalne zemlje. Po odpravi tlačanstva je kmetom odprl do takrat zaprt prehod skozi graščinsko dvorišče, tako jim ni bilo potrebno voziti po slabi in ob povodnji nevarni poti pod gradom ob potoku Božna. Pograjci so mu zaupali in ga leta 1849 izvolili za svojega prvega župana. Bil je eden prvih županov v ljubljanski okolici, ki je pričel z gospodi v Ljubljani uradovati v slovenskem jeziku. Bil je navdušen nad izdajanjem Novic leta 1843. Že 60 let star se je pričel učiti slovnice.

Po njem nosi ime tudi znamenita cvetlica, katero mu je dne 22. maja 1837 prinesel domačin iz Polhograjske gore. Domačini so jo poznali pod imenom rumena jožefca. Dobila je torej ime »Daphne Blagayana«, po domače blagajevka ali blagajka.

O odkritju in imenovanju blagajane pred 150 leti se je hitro razvedelo po evropskem botaničnem svetu. Pritegnila je pozornost tudi saškega kralja Friderika Avgusta II. 14. maja 1838 se je v spremstvu grofa Blagayana povzpel na Polhograjsko goro, kjer je na severnem pobočju pod cerkvijo sv. Lovrenca ob 11. uri kot prvi tujec nabiral blagajko. V spomin na ta dogodek je dal Blagay napraviti iz domačega, pri Glincih lomljenega kamna, obelisk. Ta edinstven spomenik so slovesno odkrili 7. 9. 1838 ob 11. uri ob vznožju Polhograjske gore.

Grof Blagay je bil zelo razsvetljen in temu primerna je bila tudi vsa njegova družina, ki se je zbirala okoli njega. Žena Antonija, izredno lepa ženska, je ob slavnosti ljubljanskega kongresa Svete albanse leta 1821 sprejemala zbrana veličanstva in visokosti. Leta 1858 je dala zgraditi do Starega gradu križev pot s 14. zidanimi kapelicami ter spremeniti glorijsko na vrhu Starega gradu v kapelico. Zadnje Blagayevovo delo v skrbni za svoj kraj, je bilo ustanovitev ljudske šole. Umrl je 4. marca 1858 zaradi pljučnice.

Blagajevka, ta prelepi cvet

Blagajevka je resnični dragulj slovenske narave. Drobčen grmiček, dišeči bledorumeni cvetni kobil, obdana je z vencem suličastih temnozelenih listov. Že koncem prejšnjega stoletja je bila med prvimi rastlinami na Slovenskem, ki je bila z odlokom zaščitena. S trganjem jo ogroža neodgovoren človek.

Februarja 1960 se je v Polhovem gradu ustavil tovariš Tito. Domačini so ga pozdravili s šopkom blagajk. Zataknil si jih je v gumbnico in rekel, da ima »slovenski pušljec«, kot da bi vedel za pripoved, »da so nekateri profesorji na nemških univerzah ločili slovenske študente od drugih, takoj ko so izvedeli od kod so doma: iz krajev, kjer raste Daphne blagayana. Tako smo s to skromno rožico pridrli daleč v svet.

Graščina nas skrbi

Polhograjska graščina pa je nevzdržno propadala. Vdova grofa Blagayana je preostanek svojega

življenja preživela v Ljubljani. V graščini je svoje domovanje dobila ljudska šola. Za popravilo strehe ni bilo nikoli dovolj denarja. Zanj niso skrbeli ne lastniki, ne uporabniki. Težko je bilo gledati, kako propada v kraju delo številnih kmečkih rodov. Z zavestjo, trmoglavostjo in korajžo je nekaterim v krajevni samoupravi le uspelo, da je grad pred 3 leti dobil novo streho in je propadanje nekoliko zaustavljeno.

Pri ohranjanju naravne in kulturne dediščine pa ne mislimo samo na blagajko in grajski kompleks. Radi bi ohranili in pokazali še razne predmete, katere so uporabljali naši predniki, opozorili na značilnost in lepote starih hiš. Odločili smo se, da bo v nekdanji obnovljeni glorijski kapeli na Starem gradu krajevni muzej. Razstavljene bodo rimske izkopanine, predmeti iz gradu, kmečkih domov, vojaški predmeti iz časa Avstroogrske, stare Jugoslavije in časa NOB pri nas. Del razstavnih predmetov bo prispeval tudi Prirodoslovni muzej iz Ljubljane. Muzej bo odprt po dogovoru na tel. št. 061 645-083. Želimo, da bi muzej kar najbolje prikazoval življenje pri nas, zato prosimo vse prebivalce na našem šolskem okolišu (Polhov gradec, Črni vrh, Sentišče), da pobrskajo po svojih domovih. Morda se bo našel še kakšen zanimiv predmet, listina, slika, knjiga in podobno, katerega ste pripravljeni razstaviti v našem muzeju. V kolikor bi se karkoli našlo, nas prosim obvestite: Jožica Kavčič, Polhov gradec 132, ali Jože Kavčič na osnovno šolo ali tovarišici tajnici na Krajevno skupnost. Predmete zbiramo do 10. maja 1988. Pri vseh razstavljenih predmetih bomo napisali, čigavi so in od kod so.

Otvoritev krajevnega muzeja bo priznanje dolgoletnega dela več generacij članov zgodovinskega krožka osnovne šole Dolomitskega odreda, Polhov gradec.

JOŽICA KAVČIČ

PREDSTAVLJAMO VAM NAŠ KRAJ:

Čeprav Strahomer premore že skoraj 40 hiš, imajo prav vsi vodovodno napeljavno, niso pa redki tudi telefoni

STRAHOMER

Za cesto tudi nov most?

O Strahomerčanih je nekoč šel glas, da so kakor nekakšni čudni barjanski samotarji, ki so se vklestili pod samo vznožje visokega Krma. Nekoč je kraj, kot pravijo stari ljudje, krog in krog obrobil gozd, zato ni bilo prav nič čudnega, da so Turki na svojem vandalskem pohodu vas preprosto zgrešili. Od tod tudi nenavadno ime Strahomer – pred strahom so imeli mir.

Danes, več stoletij po uničujočih turških vpadih, se je vsaj del strahomerskih gozdov umaknil rodovitnim poljem, kjer zdaj domačini namesto turških straž raje donosno gojijo poljske pridelke.

»Tu v našem kraju smo bili že od nekdaj tesno povezani z zemljo,« je postregel s ščepcem o preteklosti kraja eden od domačinov, ki mu je kmetijstvo sicer le še postran-

ska opravilo. »Zato smo tudi še zdaj tako občutljivi, kadar gre za tovrstna vprašanja.«

Strahomerski kmetje (pristnih je samo še kakih šest) se v pogovoru še najčesče razgrejejo, kadar beseda nanese na krajevno cesto. Ta je zanje ključnega pomena, saj jih povezuje s sosednjim Vrbljenom in Tomišljem, zato bi jo tudi radi po vsej sili asfaltirali. Je namreč še vedno makadamska. Podobne želje imajo tudi s cesto, ki pelje proti Iški vasi, le da ta ni tako prometna, saj po njej v glavnem vozita le šolski in redni avtobus.

»Za cesto Vrbljene-Tomišelj smo že zbrali del potrebnega denarja, preostanek pa bomo skušali dobiti še s samoprispevkom,« pravi Stane Pirkovnik, prizadeveni strahomirski obrtnik in član sveta krajevnega skupnosti Tomišelj. »Če bo vse v redu, bomo začeli z deli že ta mesec. Težje pa bo z asfaltira-

njem ceste skozi sam Strahomer, saj tu še vedno potekajo dela na kanalizacijskem omrežju. Prav zato je ta cesta že vse od leta 1984 tako razkopana.«

Še več sivih las povzroča krajanom Strahomerja pot, ki vodi proti gornjemu delu vasi. Tudi ta je v obupnem stanju, most na potoku Iški, prek katerega pelje, pa grozi, da se bo vsak čas sesul. »Če se ta most podre, bodo vsi krajani, ki živijo zgoraj, povsem odrezani od sveta,« zaskrbljeno razmišlja Marjan Žagar, predsednik sveta KS Tomišelj (pod okrilje te KS tudi sodi Strahomer). »Prav zato je obnova tega mostu za zdaj najpomembnejša naloga v KS. Predvidoma naj bi začeli z obnovo, morda pa tudi z novo gradnjo, že julija letos, vendar pa je vse odvisno od denarja. Krajevna skupnost ga žal nima veliko.«

Boljša voda

Več sreče imajo Strahomerčani z vodo. Odkar je lansko jesen prevzel krajevno vodovodno omrežje mestni vodovod, je te dovolj, pa tudi neoporečna je. Prej so dobivali vodo iz Iške vasi, ki pa je ni bilo dovolj. Škoda je le, ker ni v boljšem stanju tudi sam glavni vod, saj so stare salonične cevi že dokaj dotrajane in zastarele in jih bo treba

Vse toplejše spomladansko vreme je kot nalašč za zunanja dela

počasi zamenjati. To se je izkazalo še zlasti zdaj, ko je večji pritisk.

Podobno je tudi s krajevno trgovino, ki jo imajo v gasilskem domu pri Vrbljenju. Čeprav ni bogvekakoli velika, še kar za silo pokriva obe vasi, vsaj z najosnovnejšimi potrebščinami. Zdaj bi krajani potrebovali še trgovino s tehničnim blagom, da ne bi bilo treba za vsako stvar v Ljubljano. Veseli pa bi bili tudi, če bi bila ta vsaj na Igu.

Paleta želja pa nenazadnje zajema tudi še mnoga druga, nič manj pomembna področja: v vasi bi že zdavnaj radi zakrpali znamenito, prek 300 let staro cerkev sv. Jakoba, v katero je udarila strela, a je stvar prevzel v roke Zavod za spomeniško varstvo, radi bi omilili stisko pri gradbenih parcelah za mlade, ki želijo zidati (zidava je omejena predvsem zavoljo obdelovalne zemlje), oddahnili pa bi si tudi, če bi se naposled našel kak prostor za mladino, ki zdaj veselo popiva po gostilnah.

Koliko od teh želja bo dočakalo uresničitve, je odvisno od marsičesa, največ pa seveda od samih krajanov in njihove volje.

BRANKO VRHOVEC

Znamenita cerkev sv. Jakoba je že od nekdaj v ponos kraju. Toda kdo bo poskrbel za njeno popravilo?